

характерно для даної патології. При спастичній симптоматиці переважає посилення м'язового тону. Чим більше підвищена спастичність, тим більше примітивними є пострально-тонічні і динамічні види діяльності. Ці дії виявляються більш порушеними при посиленні мимовільних рухів,

Для активації мовної діяльності дітям з ЦП необхідна спеціальна підготовка орально-моторного механізму, формування правильного мовного дихання і нормалізації артикуляторної координації. Орально-моторна система дуже сприйнятлива до різних впливів, що і призводить до порушень орально-моторних функцій, при цьому страждає вимова, так як швидкість мовних рухів найшвидша з усіх рухів тіла.

Таким чином, основним завданням корекційної роботи з формування звукової культури мовлення при дитячому церебральному паралічі є розвиток відчуттів артикуляційних поз і рухів, подолання і попередження оральної диспраксії. Порушення артикуляційної моторики при дитячому церебральному паралічі не тільки ускладнюють формування вимовної сторони мовлення дитини, але і нерідко викликають порушення фонематичного сприйняття. Це може викликати у дитини труднощі звукового аналізу слів та спотворення їх звуко-складової та граматичної структури мовлення, що призводить до порушення комунікативної функції мови.

Список використаних джерел:

1. Архипова Е.Ф. Коррекционная работа с детьми с церебральным параличом: Доречевой период: Кн. для логопеда. Москва, 1989. 79 с.
2. Большакова, С. Е. Речевые нарушения и их преодоление Москва: ТЦ Сфера, 2005. 128 с.
3. Данилова Л.А., Стока К., Казицына Г.Н. Особенности логопедической работы при детском церебральном параличе: Методические рекомендации для учителей и родителей. СПб., 1997. 48 с.
4. Корекція психосоціального розвитку дітей з церебральним паралічем у реабілітаційному центрі: [науково-методичний посібник] / [Т. Д. Ілляшенко, А. Г. Обухівська, О. В. Романенко, Н. С. Скрипка]. Київ, 2003, 156 с.
5. Чеботарьова О. В. Індивідуальне навчання дітей із порушеннями опорно-рухового апарату: Монографія. Київ : Літо. 2007, 197 с

УДК 376.091.33.-056.263

Тимофієнко Наталія,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри сурдопедагогіки

та сурдопсихології імені М. Д. Ярмаченка

НПУ імені М. П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ СУРДОПЕДАГОГІВ

Важливою якістю педагога виступає його вміння організовувати взаємодію з дітьми, спілкуватися з ними, керувати їхньою діяльністю. В структурі педагогічної діяльності виділяють комунікативний компонент, який вимагає від учителя розвитку комунікативних здібностей, необхідних для здійснення ефективної педагогічної діяльності [1,5].

Як відомо, мова є основним засобом спілкування людей, одним із компонентів духовної культури, продуктом соціального розвитку. Мова нерозривно пов'язана з мисленням і служить

не лише засобом вираження думок, а й знаряддям думки, засобом формування й оформлення думки. Спілкування людей за допомогою мови відіграє величезну роль у розвитку суспільства, у пізнанні дійсності [5].

Мовленнєва культура є важливою складовою професійної майстерності педагога. Вчителям вона є особливо необхідною, оскільки їхнє мовлення виступає зразком для наслідування дітей. Особистість педагога розкривається в єдності слова та поведінки; у слові він виявляє себе, свою моральність та емоційно-мовленнєву культуру. Педагог повинен досконало володіти технікою мовлення, вміти добирати лінгвістичні засоби та прийоми в залежності від умов та мети спілкування, тому що від цього залежать результати його роботи [2].

Техніка мовлення як технічний компонент мистецтва мовлення виступає одним із факторів мовленнєвої майстерності, а звідси і мовленнєвої культури, педагога. Техніку мовлення вчителя можна представити за допомогою певних характеристик, а саме: голос, дихання, дикція, орфоепічна правильність мовлення, словесний і логічний наголос, інтонація, темп, наявність пауз, чіткість артикуляції [1].

Розглянемо детальніше зазначені смислові характеристики техніки мовлення.

Голос вважається одним із елементів техніки мовлення. Голос – це звуковий потік, зумовлений дрижанням голосових зв'язок унаслідок проходження струменя видихуваного повітря, дієвий компонент звукового мовлення, результат складної фізіологічної і психічної діяльності людського організму; стимулюється інтелектом мовця, його емоціями, волею. Голос має індивідуальні особливості, які залежать від голосового апарату. Основними критеріями оцінки голосу є сила, висота та тембр. Сила голосу залежить від амплітуди коливань голосових зв'язок: чим більша амплітуда, тим сильніше голос. Амплітуда визначається напором видихуваного повітря. Висота голосу – це суб'єктивне слухове відчуття частоти звуку, утвореного в результаті проходження повітря між голосовими зв'язками, які періодично змикаються і розмикаються. Чим частіше коливаються голосові зв'язки, тим вище голос. Частота коливань голосових зв'язок залежить від довжини, товщини і напруження голосових зв'язок. Зміна висоти основного тону голосу у процесі звичайного мовлення визначає інтонацію речення (розповідне, питальне, окличне). Тембр голосу – сприймається синтетично як специфічне забарвлення голосу. Він дозволяє відрізнити людей за голосом, навіть, якщо висота, гучність та тривалість звучання цих голосів однакова. Тембр голосу може бути спонтанним (мимовільним) та креативним (спеціально сформованим) [3].

Дихання є також складником усного мовлення. Дихання, пов'язане з мовленням, – процес керований, довільний. Таке дихання називається мовленнєвим, фонаційним або звуковим і його можна тренувати. Найкориснішим для мовленнєвого процесу є реберно-діафрагмальний тип дихання. При ньому працюють міжреберні м'язи, діафрагма, косі м'язи живота. Звуки мовлення утворюються завдяки видиху, тому вчителю необхідно тренувати якомога довший видих і вміння раціонально використовувати запас повітря під час мовлення [3].

Наступним елементом техніки мовлення є дикція. Дикція у наукових дослідженнях визначається як чітка і ясна вимова звуків, складів слів, що є основою професійного мовлення вчителя. Вона передбачає артикуляційну точність, вкоренованість артикуляційної бази, добре активізує процес спілкування, дає змогу зосередитися на змісті. Дикційна нормативність – важливий елемент техніки мовлення педагога [4].

Висока культура усного мовлення вимагає орфоепічної правильності. Із звуковою стороною мовлення пов'язані фонетичні й орфоепічні норми. Фонетичні норми виявляються у дотриманні правильного проголошення звуків мови, зокрема, у врахуванні правил чергування

голосних і приголосних у словах, подовження тощо. В основі орфоепічних норм літературної мови лежать відповідні фонетичні закономірності, властиві українській мові [3].

Наголос є ще одним елементом техніки мовлення педагога. У літературі наголос визначається як фонетичне явище, за допомогою якого виділяється відповідний склад з-посеред інших складів у слові чи певний компонент у реченні [3]. Характер наголосу, його місце, сила пов'язані з ритмом та мелодикою мовлення. Виділення частин слова, певного слова чи вислову відбувається за допомогою: зміцнення артикуляційної сили голосу; піднесення висоти тону; сповільненої вимови слова чи фрази тощо. Серед багатьох видів наголосів розрізняють словесний і логічний наголос. *Словесний наголос* – наголос, який полягає у виділенні одного складу в слові за допомогою артикуляційних засобів, властивих мові, – посилення м'язової напруженості мовного апарату, збільшення сили видиху, зміни висоти тону, збільшення тривалості звучання. В українській мові наголос вільний, різномісний, він може падати на будь-який склад слова. Вільний наголос не означає, що наголошувати слова можна довільно. У наголошуванні українських слів є своя системність, яка полягає в тому, що певні групи слів об'єднуються одним правилом щодо наголошування. *Логічний наголос* – важливий складник інтонації. Він використовується свідомо для виділення певного слова, яке мовник вважає найважливішим. Логічний наголос впливає на сенс повідомлення та виділяє важливе для інформації слово [3].

Інтонація є основним засобом розподілу мови на фрази і фраз на синтагми. Інтонація допомагає розрізнити речення розповідного, питального та окличного характеру, передавати найтонші синтаксичні відношення всередині речень. Інтонація виникає за допомогою: 1)підвищення і зниження голосу; 2)розподілу пауз; 3)наголосу. За допомогою інтонації у мовленнєвому потоці виділяють фрази і їхні змістові частини, передають суб'єктивне ставлення до висловленого. Інтонація виконує важливі функції: логічні і граматичні, образні, емоційні, стилістичні тощо. Вона дає змогу мовцеві свідомо урізноманітнювати засоби виразності усного мовлення, передавати тонкі семантичні та емоційні відтінки думки, підтекст, що визначається конкретною ситуацією розмови [3].

Темп – часова характеристика усного мовлення. Дане поняття охоплює: 1)швидкість мовлення загалом; 2)час звучання окремих слів; 3)інтервали і довжину пауз. Темп буває повільний, уповільнений, середній, пришвидшений, швидкий, однак не повинен бути механічним, випадковим. Уповільнюючи темп, педагоги виділяють інформативно важливу частину слова або фрази, які переважно вимовляються розмежовано й чітко для слухача [3].

В структуру техніки мовлення педагога входить пауза, яка визначається як перерва у мовленнєвому потоці, в артикуляції органів мовлення. У мовленні пауза пов'язана з мовленнєво-комунікативними причинами: закінчення процесу мовлення або певного мовленнєвого відтінку; потребою часу для обдумування; добирання належного слова, фрази; для виділення наступного тексту; перерва у мовленні з психологічних причин. Пауза може бути зумовлена і фізіологічною причиною – потребою зробити вдих. За тривалістю виділяють три види пауз: короткі, середні й довгі. Місце паузи впливає на зміст фрази [3].

Отже, особливості формування культури педагогічного спілкування у майбутніх сурдопедагогів передбачають розвиток техніки мовлення, зокрема, мовленнєвого дихання, вимови, дикції, темпу, інтонації, наявності пауз, вмінь ставити логічні наголоси та удосконалення вмінь ефективно використовувати на практиці чітке артикулювання.

Список використаних джерел

1. Мурашов А.А. Педагогическая риторика. – М.: 2001. – 480с.

2. Основи педмайстерності. / За ред. І.А.Зязюна. – К., 1997. – 349с.
3. Пінчук Ю.В. Риторика, культура та техніка мовлення вчителя-логопеда: Навчально-методичний посібник. – К., КНТ, 2007. – 92с.
4. Сербенська О.А. Культура усного мовлення. Практикум: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004, – 216с.
5. Стахів М.О. Український комунікативний етикет: Навчально-методичний посібник. – К.: Знання, 2008. – 245с.

УДК 616. 8: 616. 896

Тузова Ганна,
магістр спеціальної освіти
м. Краматорськ, Україна

НЕЙРОВІДМІННОСТІ У ОСІБ З РОЗЛАДОМ СПЕКТРУ АУТИЗМУ

Основними ознаками розладу спектру аутизму є порушення соціальних та комунікативних функцій, наявність ригидної та повторювальної поведінки, порушення моторних навичок (таких як діспраксія). Також, до часто зустрічаючихся проблем відносяться порушення обробки соматосенсорної інформації, порушення сну та харчової поведінки. За всі ці функції відповідають таламус, базальні ганглії та кора головного мозку.

Завдяки сучасним електроним методам нейровізуалізації та МРТ все більше досліджень виявляють різницю у розвитку головного мозку людини з аутизмом та нормотиповою людиною. Ця різниця може бути виявлена у відмінності у розмірах деяких структур головного мозку, також у зниженій або у збільшеній кількості нейронних зв'язків між ключовими структурами мозку. Такі фізичні відмінності головного мозку людей з аутизмом від нормотипових людей обумовлені наявністю затримки провідності нейронних зв'язків та збільшення витрат енергії клітин, також пов'язані з більш тривалими нейронними зв'язками на великі відстані, впливають на процеси розвитку, породжуючи змінену організацію мозку з меншим зв'язком між просторово-віддаленими регіонами. Це було підтверджено обчислювальними моделями та результатами, що пов'язують більший внутрішньочерепний об'єм, індекс максимального розміру мозку під час розвитку, та зменшений міжпівкульний зв'язок у осіб з РСА [12]. Іншими словами, чим більше мозок по об'єму, чим більше нетипова кількість нейронних зв'язків у ключових структурах, тим важкіше нейронам передавати інформацію від одного відділа до іншого.

На сьогодні є досить багато літературних джерел, де можна знайти інформацію про опис поведінки дітей з РСА, клінічних проявів даного стану, використання різноманітних методик розвитку та втручання (таких, як Прикладний Аналіз Поведінки, Денверська модель раннього втручання, Флортайм, сенсорна інтеграція та багато інших). Але в україномовній науковій літературі є недостатня кількість інформації, в якій висвітлена різниця між нейронними зв'язками та загальною роботою головного мозку у людей з РСА та нормотипових людей.

Метою даної статті є огляд деяких англійських досліджень за останні 10 років у галузі нейровідмінності людей з аутизмом та людей загального розвитку. Приблизно 40 років тому почались перші спроби знайти та описати нетипову поведінку дітей з РСА. Одними з перших були Damasio та Maurer які припустили на основі аналогії з ознаками та станами, що спостерігаються у неврології дорослих, що причиною симптоматики аутизма може бути дисфункція в системі двосторонніх нервових структур, що включає кільце мезолімбічної кори